

Náučný chodník Tuhár - Bralo

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Lučenec
Geomorfologická jednotka:	Ostrôžky
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Tuhár
Východisko:	Tuhár, centrum (Pomník padlých Tuhárčanov v prvej svetovej vojne neďaleko kostola)
Trasa:	Tuhár, centrum - po chrbte výbežku medzi dolinami Rakovca a Studeného potoka - Bralo
Dĺžka, prevýšenie:	3,5 km, prevýšenie 410 m
Čas prechodu:	2,5 h
Počet zastávok:	7
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, geologické, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Chodník je súbežný so zelenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2018

Aktuálny stav: výborný (2019)

Textový sprievodca: skladačka Náučný chodník Tuhár - Bralo (autor textu Andrej Rapco, vydala Obec Tuhár, 2018)

Kontakt: Obec Tuhár, Tuhár 56, 985 12 Tuhár, tel. 047 / 4377 621

Poznámky: (1) Na 4. zastávke náučného chodníka je turistický prístrešok s priestorom na opekanie. (2) Z konca trasy chodníka sa dá po zelenej značke 0,8 km vystúpiť na zalesnený vrchol Bralce (871 m n. m.). (3) Na informačných paneloch náučného chodníka v teréne sa uvádza názov náučného chodníka ako Náučný chodník Tuhár - Bralo (Bralce). V databáze používame jeho jednoduchší variant podľa skladačky (letáku) k náučnému chodníku, keďže posledná zastávka je na Brale, a nie na Bralciach.

Upozornenie: V lokalite Bralo v cieľi náučného chodníka môže byť pohyb v skalnatom teréne mimo chodníka nebezpečný.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný na terénne vyučovanie a aj ako lokalita pre geovedne orientovanú exkurziu. Pozri upozornenie vyššie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Tuhár. Malá obec severozápadne od Lučenca v doline Tuhárskeho potoka priamo na styku Ostrôžok a Revúckej vrchoviny. Na jeho území sa od západu sem siahajúce stredoslovenské neovulkanity (so striedajúcimi sa andezitmi a epiklastickými vulkanickými brekciami a konglomerátmi) stretajú so zložitou stavbou Slovenského rudohoria na východe, tu reprezentovanou granitoidmi kryštalinika veporika a karbonátmi (vápencami a dolomitmi) jeho mezozoického obalu (viac v hesle Tuhársky kras nižšie). Obec sa vyvinula na mieste staršieho osídlenia, ktorého archeologické doklady v širšom okolí pochádzajú z bronzovej doby. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1477. V rámci haličského panstva patrila v 16. storočí rodu Lošonci, neskôr Balašovcom, Forgáčovcom a Zičovcom. Od konca 17. storočia bol Tuhár mestečkom s právom jarmokov a trhu. Obyvateľstvo sa zaoberalo roľníctvom, chovom dobytky a ošípaných, neskôr aj uhliarstvom a vápenníctvom, remeslami, v 16. - 18. storočí sa v jej chotári ťažilo zlato a striebro a od 19. storočia vo východnom okolí atraktívne sfarbené rekryštalizované vápence - **tuhárske mramory**. Popri rôznych spoločnostiach tu v roku 1937 začala mramorové bloky ťažiť napr. firma Baťa, pribudla výroba vápna (vápenska), galantérka (výroba váz, popolníkov, urien a p. úžitkových či dekoračných predmetov), po druhej svetovej vojne bola ťažba dekoračného kameňa a nadväzujúceho priemyslu rozšírená a načas znárodnená a s prestávkami a premenami v produkčnom sortimente trvá dodnes. V obci stojí barokovo-klasicistický rímskokatolícky kostol sv. Karola Boromejského z roku 1841. V budove obecného úradu bola v roku 2016 zriadená ľudová pamätná izba (na prvom poschodí). Asi 0,5 km severne nad obcou pri ceste do Budinej je turistický pozorovací pavilón s vyhliadkou na obec a jej okolie.

Tuhársky kras. Jedno z deviatich krasových území vyčlenených v Revúckej vrchovine, rozkladajúce sa na jej západnom okraji v susedstve Ostrôžok a Lučenskej kotliny, s fosílnymi krasovými formami reliéfu. Vyvinul sa na veľkej ploche asi 5 km² medzi obcami Tuhár, Divín a Ružiná na

karbonatických horninách mezozoického obalu veporika - triasových masívnych vápencoch a pestrých kryštalických (slabo premenených) vápencoch, známych ako **tuhárske mramory**. Tieto nadobudli prekryštalizovaním staršieho, pôvodne čierneho vápenca veľmi rôznorodé atraktívne sfarbenie (biele, sivé, žltkasté, zelenkasté, svetlohnedé, ružovkasté, vínovočervené), ktoré ešte obohacujú vločky rohovcov a tmavých bridlíc a sieť chaotických kalcitových a limonitových žiliek. Krasové fenomény sa vyskytujú pri Divíne na severnom úpätí vrchu Dúpa a hradnom vrchu Divín - škrapy a verejnosti voľne prístupná korózna (možno fluviálna) **jaskyňa Mara medvedia (prírodná pamiatka Mara)**, dlhá 13 m a hlboká 6 m, s archeologickými nálezmi. Ďalšími sú jaskyňa Ružinská diera v doline Drieňovca (dlhá 10 m) a Morháčova jaskyňa v doline Tuhárskeho potoka (14 m). Územie krasu je postihnuté čulou ťažobnou činnosťou už od 19. storočia, mramorová baňa tu vznikla v roku 1905. Dodnes sa tuhárske mramory ťažia (spolu s inými druhmi vápencov) pre svoju mimoriadnu dekoratívnu rozsiahlých lomoch pri Tuhári a Ružinej ako jediný dekoračný mramor na Slovensku. Ťažba v tuhárskom lome priebežne obnažuje a umožňuje dočasne pozorovať paleokrasové javy - okrem prejavu korózie kryštalických vápencov napr. sedimentmi vyplnené krasové dutiny či v 90. rokoch 20. storočia odťažený rozmerný závrť.

Bralce (817 m n. m.). Bukovým lesom pokrytý vrch v strednej časti Ostrôžok nad Ábelovou, Polichnom (> spoznajte ho Timravínym náučným chodníkom) a Tuhárom. Kulminuje ním chrbát Fekiačov vrch - Stanová - Bralce predstavujúci erózy zvyšok rozsiahleho, niekoľko desiatok metrov hrubého lávového prúdu z pyroxenického andezitu neogénneho stratovulkánu Javorie (pozri digitálny model reliéfu v obrázkoch nižšie). Dlhý horský chrbát s úzkym viac-menej plochým temenom sa tiahne medzi dolinami Madačky, resp. Luborče na západe a Tuhárskeho potoka na východe. Obnažené okrajové časti telesa lávového prúdu z andezitu s charakteristickou stĺpcovou či laminačnou odlučnosťou nad strmými svahmi dolín sú rozrušované zvetrávaním a ďalšími geomorfologickými, najmä gravitačnými procesmi a miestami tvoria výrazné skalné útvary - steny, veže, chodby, jaskyne, balvanové polia -, napr. v lokalitách Budinská skala pri Fekiačovom vrchu a Bralo asi 0,5 km severovýchodne od vrcholu Braliec. V rámci vyvetraného okraja lávového prúdu **Bralo** - krátkeho výbežku z Braliec - pod až 14 m vysokými skalnými stenami sa nachádza v andezitoch viacero jaskýň. Dĺžkou 40 m je z nich najdlhšou rozsadlinová **Jaskyňa pod Bralcami** s hĺbkou 10 m, ktorá vznikla postupným rozvolňovaním blokov skalného masívu na paralelných puklinách. Ďalšími jaskyňami v oblasti sú: sutinová Balvanová jaskyňa (dĺžka 9 m a hĺbka 5 m), Vysoká puklina pod Bralcami (17 m dlhá), Nízka puklina pod Bralcami (5 m), obe rozsadlinové, a Sutinová omrvinka (sutinová, 7 m). Vstup do jaskýň je zakázaný. Od roku 1993 poriadajú tuhárski turisti v novembri každoročný Karolovský výstup na Bralce.

Ostrôžky. Pohorie na strednom Slovensku pretiahnuté asi 26 km severo-južným smerom vo východnej časti Slovenského stredohoria medzi Klokočom, Brusníkom, Luborčou, Tuhárom, Mýtnou a Podkriváňom. Jej susedmi sú na západe Javorie a Krupinská planina, na juhu a východe Juhoslovenská kotlina (v oblasti kontaktu čiastkových kotlín Ipeľskej a Lučenskej), Revúcka vrchovina a Veporské vrchy a na severe Zvolenská kotlina. Masív Ostrôžok predstavuje spolu so susedným geomorfologickým celkom Javorie zvyšok neogénneho stratovulkánu Javoria, neskôr tektonicky rozčleneného rôzne intenzívnymi pohybmi. Zvyšky lávových prúdov, pôvodne vyliatych do bývalých dolín, sa po odstránení menej odolných hornín v ich okolí ocitli v relatívne vyšších polohách a ako vypreparované telesá tvoria chrbty - inverzný reliéf. Severnú, vyššiu časť pohoria budujú prevažne andezity (Budinská skala, Bralce) k juhu prechádzajúce do epiklastických vulkanických brekcií a konglomerátov (Kamenné vráta). V severovýchodnej okrajovej časti sa vyskytuje podložné kryštalikum - granodiority a kryštalické vápence jadrového pásma. Územie sa rozprestiera v nadmorských výškach od 230 m n. m. (na juhozápade) do 877 m n. m. - kulminuje na severe vrchom Ostrôžka - a strieda sa v ňom vrchovinový reliéf s pahorkatinovým s charakterom rozčlenenej náhornej planiny generálne sklonenej k juhu. To sa prejavuje paralelnou riečnou sieťou prevažne povodia Ipeľa a striedaním dlhých, severo-južne orientovaných dolín (Tisovník, Madačka, Luboreč,

Tuhársky potok) a rászoch klesajúcich k juhu, v severných častiach s plochými rozvodnými temenami. Z hľadiska klímy patrí južná časť celku do teplej a severná do mierne teplej až chladnej oblasti. Pre pohorie s členitým terénom a plytkými skeletnatými pôdami je typická mozaikovitá krajinná štruktúra so striedaním poľnohospodárskych kultúr a lesov, na juhu dubovo-hrabových, na severe prevažne bukových ale i zmiešaných, s nevelkými sídlami s lúkami a pasienkami na terasovaných svahoch mimoriadneho rozsahu. Bezlesie nezvyčajne zachovanej historickej kultúrnej krajiny s dlhodobo sa znižujúcim počtom obyvateľov sa mení na les.

Názvy informačných panelov

1. O obci Tuhár. Pomník padlých Tuhárčanov v 1. svetovej vojne
2. Ludová izba. Tuhársky mramor
3. Huby. Ostatné jaskyne
4. História pálenia uhlia. Vtáky Tuhárskej doliny
5. Studničky a prameň Tuhárskeho potoka. Porasty a lesy Tuhárskej doliny
6. Geologický vývoj Ostrôžok. Živočíšstvo Tuhárskej doliny
7. Bralo, Bralce, Jaskyňa pod Bralcami. Flóra Tuhárskej doliny

Na každej zastávke náučného chodníka stojí dvojica informačných panelov.

